

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ У ВНЗ УКРАЇНИ

Стаття присвячена проблемі вдосконалення підготовки філологів з англійської мови та літератури у ВНЗ України. На основі результатів дослідження законодавчої бази Швейцарської Конфедерації з реалізації мовної політики в країні, аналізу навчальних планів з підготовки філологів у швейцарських університетах та особливостей організації педагогічного процесу у цих ВНЗ обґрунтовано методичні рекомендації щодо вдосконалення процесу підготовки філологів з англійської мови та літератури в системі вищої освіти України.

Ключові слова: філолог, англійська мова та література, вища освіта, компетентнісний підхід, стандарти вищої освіти.

Постановка проблеми. Актуальність даної проблеми зумовлена зорієнтованістю державної політики України у сфері освіти на модернізацію її структури, змісту; організацію фахової підготовки на засадах компетентнісного підходу та необхідністю розроблення вітчизняних стандартів вищої освіти, узгоджених із структурою освітньо-кваліфікаційних рівнів з рамки кваліфікацій [1]. Розроблення національної кваліфікаційної рамки є виконанням зобов'язань України щодо приведення її у відповідність до загальноєвропейських вимог, затверджених Берлінською конференцією 2003 р. країнами-учасницями Болонського процесу.

Метою даної статі є обґрунтування методичних рекомендацій українській системі вищої освіти з удосконалення підготовки фахівців іноземної (англійської) мови та літератури з широким використанням досвіду університетів Швейцарської Конфедерації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою визначення законодавчого, теоретичного, практичного підґрунтя у здійсненні кадрової політики України з підготовки працівників для системи освіти з урахуванням сучасних викликів, що пов'язані з інтеграцією національної системи освіти до європейського освітнього і наукового просторів та виокремленням підходів, що забезпечать європейський вимір у формуванні державної кадрової політики України, займалася Бобрицька В. І. [2, с. 30]. Інші вчені вважають, що в процесі підготовки фахівців англійської мови та літератури необхідно враховувати концептуальні зміни у їхній фаховій освіті: ще на рівні загальноосвітньої середньої школи необхідний перехід від монологічної до мультілінгвальної парадигми [3]. Країною-представником, що широко використовує мультілінгвальну парадигму є Швейцарська Конфедерація. Водночас актуальним є й використання плюрилінгвального підходу до вивчення іноземних мов (його було визначено Радою Європи як провідний). Суть цього підходу полягає в тому, що «в процесі розширення індивідуального мовного досвіду особистості в його культурних аспектах від рівня побутового мовлення до мови спільноти у широкому сенсі і далі до мов інших народів (під час навчання у школі чи коледжі, або ж при безпосередньому оволодінні в Україні), він або вона не сприймають ці мови у вигляді чітко розмежованих розумових блоків, проте у них формується комунікативна компетенція, всередині якої усі мовні знання і досвід є складниками, та в якій мови переплітаються і взаємодіють» [4].

Викладення основного матеріалу дослідження. У нашій країні фахівці з англійської мови та літератури працюють учителями, педагогічними та науково-педагогічними працівниками. «Підготовка майбутніх педагогів в Україні регламентується такими нормативно-правовими актами як «Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір», Національна доктрина розвитку освіти, закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про позашкільну освіту», «Про вищу освіту», Державна програма «Вчитель» [5].

Підготовка спеціалістів з англійської мови та літератури здійснюється у вітчизняних ВНЗ за першим (бакалавратським) та другим (магістерським) рівнями вищої освіти. Перший відповідає шостому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою теоретичних знань та практичних умінь і навичок, достатніх для успішного виконання професійних обов'язків за обраною спеціальністю. Другий рівень вищої освіти відповідає сьомому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою поглиблених теоретичних та/або практичних знань, умінь, навичок за обраною спеціальністю (чи спеціалізацією),

загальних засад методології наукової та/або професійної діяльності, інших компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності [6]. Формується бакалавр та магістр з англійської мови у педагогічних, лінгвістичному та у класичних університетах. Для аналізу нами обрано навчальні плани Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського [7] та Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича [8]. У процесі аналізу виявлено, що у майбутніх філологів у процесі оволодіння фахом формуються такі компетенції: інформаційна, лінгвістична, лінгводидактична, мовленнєва, іншомовна, лінгвокраїнознавча, літературознавча, світоглядно-ціннісна, інтелектуальна, комунікативна, соціальна (соціокультурна), особистісно-мотиваційна, життєва, спеціальна (рефлексивна), методична, дослідницько-пошукова, технологічна, інтерактивна. Вони, на думку В. О. Коваль, є необхідними для успішної професійної діяльності вчителів-філологів [9, с. 137–144]. Однак, існує проблема з діагностикою рівнів їх сформованості.

Глибокий інтерес викликає досвід швейцарських університетів, який представлений у таблиці на основі порівняння з аналогічним вітчизняним досвідом.

Таблиця

Порівняння освітніх систем Швейцарської Конфедерації та України

Швейцарська Конфедерація	Україна
<p>1. Зміст навчальних підручників для учнів середніх шкіл та студентів ВНЗ відповідає «Загальноєвропейським рекомендаціям з мовної освіти».</p> <p>Навчання англійської мови у загальноосвітній школі та у ВНЗ зорієнтовано на досягнення та підтвердження рівнів, визначених Загальноєвропейською шкалою вимірювання (навіть в осіб, які не зорієнтовані на оволодіння філологічним фахом).</p>	<p>1. Навчання англійської мови у закладах освіти узгоджено із «Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти»; відбувається на основі визначеної системи знань та умінь навчальною програмою з предмету; спостерігається строкатість вибору програм, вибору методик, навчальних підручників та посібників; компетентнісний підхід певною мірою зrealізовано в системі вищої освіти.</p>
<p>1. Наявність особливих вимог щодо рівня володіння англійською мовою:</p> <ul style="list-style-type: none"> у випусників загальноосвітніх шкіл, які обирають фах філолога, вступаючи до бакалаврату, мають володіти нею на B1/B2 рівнях; випусники бакалаврату опановують англійську мову на C1/C2 рівнях. 	<p>2. Вступники до ВНЗ, які обирають фах «філологія» (іноземна мова та література) вступають на загальних підставах за результатами ЗНО (критеріями оцінювання є системи відповідних знань та умінь, визначені програмою вивчення іноземної мови у ЗОШ), відсутня гармонізація цих вимог з Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти. Вступ до магістратури за критеріями опанування англійської мови у бакалавраті.</p>

Закінчення таблиці

<p>2. У ВНЗ, де студенти здобувають фах філолога з англійської мови, обов'язковим є викладання профільних дисциплін носіями мови (вони формують соціальні компетенції).</p>	<p>2. Низький відсоток серед викладачів філологів носіїв мови.</p>
<p>3. Сприяння саморозвитку студентів шляхом постійного використання Міжнародної рамки кваліфікацій.</p>	<p>2. Саморозвиток студентів передбачено самостійним опрацюванням додаткових ресурсів, передбачених навчальними програмами.</p>
<p>4. Рекомендовано й забезпечено стажування студентів в англійськомовних країнах на основі угод з університетами-партнерами щодо студентських обмінів.</p>	<p>3. Уміння та навички володіння англійською мовою та її використання як навчального предмета (дисципліни) вдосконалюється в процесі проходження практики у вітчизняних закладах освіти.</p>
<p>5. У випусників-філологів оцінюють крім загальної професійної готовності ще й рівень володіння іноземною мовою (C1,C2).</p>	<p>4. Відбувається державна атестація професійних та філологічних навчальних досягнень студентів відповідно до критеріїв галузевого стандарту (ОПП, ОКХ) без урахування Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти.</p>

Вважаємо, що доречно уточнити особливості розгляду компетенцій у «Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти» як суми знань, умінь та характерних рис, що дозволяє особистості виконувати певні дії. Мовна компетенція розглядається, головним чином, як здатність використовувати мову, тобто здатність комунікативно діяти за допомогою мови, зокрема, виконувати різні завдання в деяких контекстних і міжособистісних умовах. У даному документі, заснованому на діяльнісно-орієнтованому підході зазначається, що будь-яка форма використання та вивчення мови може бути описана як та, що: «включає в себе дії, що виконуються особами, які в ролі окремих індивідів чи соціальних агентів розвивають ряд компетенцій, як загальних, так і – особливо – комунікативних мовленнєвих компетенцій. Сформовані компетенції використовуються в міру необхідності у різних контекстах залежно від різних умов та різних потреб для здійснення різних видів мовленнєвої діяльності, до яких належать мовленнєві процеси продукції та/або сприйняття текстів, пов'язаних з певними темами у специфічних сферах. Використовуються ті стратегії, які здаються найбільш прийнятними для виконання накреслених завдань. Керівництво цими діями з боку учасників веде до посилення або модифікації їх компетенцій [4].

Компетентнісний підхід є провідним у Швейцарській Конфедерації при підготовці вчителя з мови. Він здійснюється з використанням «Паспорту профілю вчителя з мови» (The Passpartout Language Teacher Profile), що створений на основі таких документів: «Європейського мовного портфоліо у вищій освіті» (the European Language Portfolio in Higher Education), «Європейського профілю для мовної освіти вчителів» (the European Profile for Language Teacher Education), «Європейського портфоліо для викладачів студентів» (the European Portfolio for Student Teachers of Languages), рекомендацій, встановлених Швейцарською Конференцією міністрів освіти кантонів (The Swiss Conference of Cantonal Ministers of Education), щодо рівня володіння вчителями та учнями (студентами) англійською мовою.

«Паспорту профіль вчителя з мови» складається з двох частин: описів мовної та дидактично-методичної компетенцій учителів. Методичне забезпечення процесу формування мовної компетенції вчителів, в основному, відбувається з використанням Європейського мовного портфоліо у вищій освіті (the European Language Portfolio in Higher Education), Європейського профілю для мовної освіти вчителів (the European Profile for Language Teacher Education), Європейського портфоліо для викладачів студентів» (the European Portfolio for Student Teachers of Languages).

Європейський профіль для мовної освіти вчителів містить листи перевірки засвоєння існуючих програм з педагогічної освіти і може сприяти розвитку нових освітніх програм для вчителів-мовників, він може бути адаптованим до існуючих програм і вимог.

Дидактично-методична компетенція визначається робочою групою як: а) компетенція вчителя з плюрилінгвальної дидактики; б) компетенція вчителя з конструктивістської методики викладання/стратегій; в) компетенція вчителя з викладання на основі компетентнісного підходу, г) компетенція вчителя з викладання на основі змісту; д) компетенція вчителя з комунікативного мовного викладання з фокусом на викладанні і навчанні, основою яких є виконання завдань; е) компетенція вчителя з формативної та сукупної оцінки; ж) компетенція вчителя з диференційованої інструкції [10].

Мовна політика у Швейцарській Конфедерації реалізується на основі рекомендацій, обґрунтованих відповідними органами державного управління. До цих рекомендацій належать: широке використання «європейського мовного портфелю» на всіх рівнях освіти (від дошкільного рівня до вищого рівня середньої освіти); підготовка вчителів з урахуванням профілю мовних компетенцій; оцінювання процесу викладання мови, заснованого на національних освітніх стандартах; обміни між школами по обидві сторони мовного кордону; створення Національного центру компетенції мультилінгвізму (National Competence Centre of Multilingualism), програми якого сприяють розвитку міжкультурного навчання, взаємодії між мовою навчання за планом та поза планами.

«Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти» (The Common European Framework of Reference for Languages 2001 р.) є довідковою системою для навчання, викладання та оцінювання, що ґрунтуються на діяльнісному та комунікативному підходах, з урахуванням яких розроблено навчальні плани, створено навчальні ресурси та видаються міжнародно визнані мовні дипломи [10]. Використання цього довідника сприяє порівнянню та об'єднанню цілей навчання, навчальних ресурсів та інструментів оцінювання, посиленню трансферу між мовами, прозорішому описові мовних компетенцій та навчанню мови протягом усього життя.

З огляду на вище зазначене та проведений аналіз організації процесу навчання й навчальних

планів у ВНЗ Берна, Базеля, Женеви, Фрібура, Цюриха Швейцарської Конфедерації [11,12,13], ми вважаємо за доцільне запропонувати певні шляхи вдосконалення підготовки філологів з англійської мови та літератури у ВНЗ України.

1. Інтеграція мовного портфоліо у систему обов'язкової освіти для розвитку необхідних компетенцій і забезпечення дотримання принципів неперервності, саморозвитку, вмотивованості учнів для переходу їх на рівень вищої освіти, що забезпечить незначні розбіжності у рівнях володіння абітурієнтами англійською мовою.

2. Організація розподілу студентів по групах за рівнем володіння ними певними навичками використання англійської мови з метою їх подальшого вдосконалення в них умінь.

3. Сприяння ВНЗ України викладачами-носіями мови для викладання курсу з розвитку мовленнєвих та навичок письма.

4. Приділення уваги розвитку навичок, пов'язаних із виконанням науково-дослідної роботи англійською мовою в студентів ВНЗ на рівні бакалаврату.

5. Навчити студентів користуватися технічними словниками, що сприятиме виробленню спеціальних умінь з обговорення прозових текстів, які належать до «четвертого жанру» (документальна література) та оцінюванню ефективності американських есе з позиції самовираження.

6. Приділити увагу розвитку в студентів навичок, пов'язаних із використанням інформаційних технологій; розвитку критичного мислення співрозмовників в процесі обдумування просунутих тем в нових медіа, сумісної роботи над створенням Вікі ресурсу за темами занять.

7. Формування в студентів широкого уявлення про панораму друкованих засобів масової інформації Великобританії через вивчення курсу «Друковані медіа в Англії» (Print Media in England). Студенти навчаться пов'язувати поточні культурні практики з контекстом щодо особливостей текстової мови, критично опрацьовувати культурні явища при читанні, виробляючи письмові відповіді, які перевіряють їх навички в поданні аргументів і обґрунтуванні. Даний курс розглядає способи, якими мова газет та журналістики генерує конкретні погляди на світ і, таким чином, як засоби масової інформації відіграють ключову роль у формуванні громадської думки. Також вивчатимуть політичне забарвлення газет і культурний вплив журналів.

8. Ввести курси «Корпусна лінгвістика», «Концепції та ідеї в галузі літератури», що необхідні студентам для їх підготовки до проведення власних досліджень.

9. Надати студентам можливість отримувати професійну освіту на базі бакалаврату за спеціалізацією «Магістр з англійської літератури».

10. Вивчати англійську мову та літературу в якості лінгва-франка, що пронизує всі сфери людського життя, в контексті культури, історії, політики.

11. Забезпечення університетами обов'язкової практики студентів з англійської мови шляхом їхнього перебування в англомовних країнах.

12. Сприяння саморозвитку студентів на основі ознайомлення з «Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти».

Висновки. Об'єднання зусиль в Україні для реформування системи вищої освіти повинно розпочинатися з конкретних кроків ще на рівні обов'язкової середньої освіти. Зокрема доречною є імплементація у навчальний процес ВНЗ Загальноєвропейської рамки кваліфікацій та заходів, що забезпечать якісну підготовку вчителів іноземної мови (англійської), сприятимуть вдосконаленню володіння ними англійською мовою на професійному рівні: розвиненість навичок аудіо сприйняття, читання, розмовної взаємодії, мовного продукування та письма. Запропоновані кроки імплементації швейцарського досвіду наблизять систему вищої освіти України до європейського виміру професіоналізму та сприятимуть розвитку професійних навичок у філологів з англійської мови та літератури.

Список використаних джерел:

1. Підходи до розроблення галузевих рамок кваліфікацій в Європейському просторі вищої освіти [Електронний ресурс] / Таланова Ж. В. – Режим доступу: http://212.111.196.8:8081/dlc/24_25102013/talanova.pdf – Заголовок з екрану.

2. Бобрицька В. І. Європейські виміри державної кадрової політики України у підготовці працівників для системи освіти / В. І. Бобрицька // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія: зб. наук. пр. – Вип. 1(6). – К. : НАУ, 2015. – С. 30–35.

3. Teachers' Perceptions of the Implementation of a Multilingual Approach to Language Teaching [Електронний ресурс] / Susanna Rosmarie Schwab-Berger, 2015 – Режим доступу: <http://scholarworks.waldenu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1762&context=dissertations> – Заголовок з екрану.
4. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання [Електронний ресурс] / С. Ю. Ніколаєва – Режим доступу: kivskiy-ruo.edu.kh.ua/Files/downloads/zagalnoyevrop_rekom.doc
5. Професійна підготовка майбутніх учителів гуманітарних дисциплін у ВНЗ України та Великобританії : порівняльний аналіз узагальненого досвіду [Електронний ресурс] / Катревич Л. В., Режим доступу: <https://pbn.nauka.gov.pl/getFile/7359> – Заголовок з екрану.
6. Закон України «Про вищу освіту» за станом на 2015 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
7. *Заслужена А. А.* Особливості підготовки філолога у педагогічних ВНЗ України на основі навчального плану Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського з точки зору компетентнісного підходу/International scientific-practical congress of teachers and psychologists «The generation of scientific ideas», the 27th of November, 2014, Geneva (Switzerland). – С. 133–138.
8. Особенности подготовки магистра английского языка и литературы в классических университетах Украины// Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 38 / Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2014. – С. 259–263.
9. *Коваль В. О.* Теоретичні і методичні засади формування професійної компетентності майбутніх учителів-філологів у вищих педагогічних навчальних закладах : монографія / В. О. Коваль. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. – С. 137–144.
10. Coordination of language teaching in Switzerland [Електронний ресурс] / Sandra Hutterli (Editor), Bern 2012. Режим доступу: http://edudoc.ch/record/106283/files/Stub34E_e.pdf – Заголовок з екрану.
11. University of Geneva. English department [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.unige.ch/lettres/angle/en/>.
12. Master programmes at University of Basel [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.studyinginswitzerland.ch/master-programs-list?universityId=2>
13. English Department, in co-operation with the Department of Multilingualism and the University of Fribourg Language Centre [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.unifr.ch/pluriling/assets/files/efl/studiengangbas1englishsep08.pdf>

А. А. Заслуженная

МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ФИЛОЛОГОВ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ В ВУЗАХ УКРАИНЫ

Резюме. Стаття посвящена проблеме усовершенствования подготовки филологов английского языка и литературы в вузах Украины. На основе результатов исследования законодательной базы Швейцарской Конфедерации по вопросу реализации языковой политики в стране, анализа учебных планов по подготовке филологов в швейцарских университетах и особенностей организации педагогического процесса в этих вузах обоснованы методические рекомендации по усовершенствованию процесса подготовки филологов английского языка и литературы в системе высшего образования Украины.

Ключевые слова: филолог, английский язык и литература, высшее образование, компетентностный подход, стандарты высшего образования.

А. Zasluzhena

GUIDELINES ON IMPROVEMENT TRAINING OF FUTURE PHILOLOGISTS IN ENGLISH LANGUAGE AND LITERATURE AT UNIVERSITIES IN UKRAINE

Summary. The article is devoted to the problem of improvement philologists' training in English language and literature at the universities of Ukraine. On the basis of the results of study Swiss legislative

base in implementation language policy in the country, analysis of curriculum for philologists' training in Swiss Universities and features of teaching process organization in these universities guidelines are based on improvement process of training philologists in English language and literature in the system of higher education in Ukraine.

Keywords: philologist, English language and literature, higher education, competence approach, standards of higher education.